

достовірність, належне документування ходу і результатів цієї процесуальної дії. У разі потреби отримання порівняльних зразків для проведення експертизи вони можуть бути відібрані стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи, або за клопотанням якої експертиза призначена судом, чи за дорученням суду, але з обов'язковим залученням спеціаліста.

Список використаних джерел:

1. Степанюк Р. Л. Проблеми розвитку криміналістичної методики в умовах реформування кримінальної юстиції України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2016 № 1 (12). С. 236–245.
2. Когутич І. І. Теоретичні основи використання криміналістичних знань під час розгляду кримінальних справ у суді : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. К., 2010. 37 с.
3. Експертизи у судовій практиці : наук.-практ. посіб. / [за заг. ред. В. Г. Гончаренка]. 2-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2010. 400 с.
4. Козак О. В. Одержання зразків для експертного дослідження у кримінальному судочинстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Ірпінь, 2011. 20 с.

УДК 343.98

*Гайдамакіна Д. І., ст. наук. співробітник Харківського НДІСЕ,
Смоліна О. М., провідний судовий експерт Харківського НДІСЕ,
Мацюк О. В., судовий експерт лабораторії Харківського НДІСЕ*

ДО ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ МАТЕРІАЛІВ З МЕТОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРОТКИХ РУКОПИСНИХ ЗАПИСІВ, ВИКОНАНИХ ОСОБАМИ ПОХИЛОГО Й СТАРЕЧОГО ВІКУ

Останнім часом об'єктами судово-почеркознавчої експертизи часто стають короткі рукописні записи, виконані особами старечого й похилого віку. Такі почеркові об'єкти зустрічаються в різного роду нотаріальних і банківських документах, заповітах, договорах, дорученнях тощо.

Аналіз практики проведення експертиз показує, що у судових і слідчих органів часто виникає необхідність саме у вирішенні зазначених питань. Дослідження рукописних записів цієї категорії осіб має свої особливості, обумовлені впливом вікових змін організму або захворювань, властивих особам похилого й старечого віку, на ідентифікаційні та діагностичні ознаки почерку виконавця. Для успішного вирішення ідентифікаційних і діагностичних завдань з метою диференціації записів, виконаних особами зазначеного віку і записів, виконаних особами інших вікових груп, необхідний правильно зібраний порівняльний матеріал.

Крім того, згідно з новим законодавством у кримінальному судочинстві (ст. ст. 242, 243 КПК України), яке вступило в дію 15 березня 2018 року [1], підставою для проведення почеркознавчої експертизи є ухвала слідчого судді.

Отже, у разі призначення судово-почеркознавчої експертизи відносно дослідження коротких рукописних записів, виконаних особами похилого й старечого віку, у постанові (ухвалі) бажано зазначати відомості щодо умов виконання запису: стан зору особи, що заповнює документ, стан здоров'я передбачуваного виконавця в момент нанесення запису і в період, що йому передував (діагноз, тривалість хвороби, перебіг хвороби, її наслідки, лікування та його результати; де джерелом інформації можуть слугувати медичні картки, виписки, довідки тощо), стан хвилювання, втоми, сп'яніння, поза (стоячи, сидячи, лежачи тощо) та положення документа під час виконання короткого рукописного запису, характер підкладки, на якій лежав документ, письмовий прилад (звичний для пишучого, або ні), що заповнює документ, вид допомоги, яка надається виконавцю (підтримка або ведення пишучою рукою), можливий факт заміни пишучої руки, точний час виконання вільних зразків почерку. Такі дані слугують вірній оцінці розбіжних або збіжних ознак, які виявляються в ході порівняльного дослідження.

Відповідно до п.1.4 Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (далі – Рекомендацій) [2], перед приєднанням вільних та умовно-вільних зразків до матеріалів справи орган, який призначив експертизу, повинен пред'явити їх особі, яка підлягає ідентифікації, а потім позначити кожний зразок, тобто указати, що це вільний зразок почерку певної особи, та посвідчити це своїм підписом. При позитивній відповіді щодо належності зразків певній особі потрібно встановити умови їх виконання. У окремих випадках, за відсутності передбачуваного виконавця

вказані умови уточнюються свідченнями інших осіб. У разі неможливості пред'явити зазначені зразки (смерть виконавця), як зразки треба надавати документи або інші папери, на яких рукописні тексти достовірно виконані особою щодо якої ставиться питання ідентифікаційного завдання (наприклад, заяву про отримання паспорта, паспорт, різного роду посвідчення, на яких є власноручний підпис тощо).

Крім того, доцільно отримати відомості щодо попередньої сфери діяльності передбачуваного виконавця (які документи найчастіше заповнює), освіти, ступеня грамотності, вміння писати спеціальними шрифтами, зазначити звичну та незвичну руку для письма певної особи.

Необхідною умовою наданих на експертизу зразків є їх достовірність, тобто безперечна належність записів певній особі. До основних вимог, яких необхідно дотримуватись при відборі порівняльних зразків, відноситься їх належна якість та достатня кількість. Належна якість – порівняність зразків досягається відповідністю цих зразків досліджуваному документу: 1) за писемністю і мовою, 2) за часом написання. При дослідженні коротких рукописних записів особами похилого й старечого віку важливо, щоб розрив за часом виконання зразків і досліджуваного документа був мінімальним; 3) за змістом і цільовим призначенням; 4) за матеріалом письма; 5) за способом виконання; 6) за умовами виконання документа; 6) за станом пишучого; 7) за темпом письма.

Згідно з п.1.13 Рекомендацій [2], критерієм достатності обсягу порівняльного матеріалу вважається надання такої його кількості, за якою можливо виявити індивідуальність, варіаційність та стійкість ознак в досліджуваному об'єкті і в зразках почерку певного виконавця. Достатня кількість зразків означає такий їх обсяг, який забезпечив би можливість повного й всебічного зіставлення всіх ознак, як містяться в досліджуваному короткому рукописному записі. Безсумнівність походження – неодмінна умова зразків, їх визначальна ознака. Треба також враховувати, що перевірка достовірності наданих вільних зразків почерку часто ускладнюється неможливістю надання експериментальних зразків за їх відсутністю, наприклад, у зв'язку зі смертю передбачуваного виконавця.

Враховуючи наведені чинники, для проведення повного почеркознавчого дослідження (ідентифікаційного і діагностичного) необхідно отримати максимально можливу кількість вільних, умовно-вільних та експериментальних зразків почерку передбачуваного виконавця.

Встановити виконавця короткого тексту можливо тільки за умови правильно зібраного порівняльного матеріалу – зразків почерку передбачуваного виконавця, оскільки дослідження коротких рукописних записів, виконаних особами похилого й старечого віку, є одним з найбільш складних завдань у судовому почеркознавстві.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України № 4651–VI від 13.04.2012. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 21.02.2019).
2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 08.10.98 № 53/5 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

УДК 343.982.43

*Воробйова Н. В., ст. судовий експерт Харківського НДЕКЦ
МВС України,
e-mail: vorobejvorobej0210@gmail.com*

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПІДРОБКИ РУКОПИСНИХ ПОЧЕРКУ І ПІДПИСІВ

Сучасні технічні засоби і комп'ютерна техніка наділені численними можливостями для створення, зчитування, оброблення і відтворення зображення. Кожен з етапів розвитку друкуючої, копіювально-розмножувальної, комп'ютерної техніки і технології призвів до появи нових об'єктів судової експертизи, зокрема, у галузі судово-почеркознавчої експертизи, а саме – документів, що містять зображення реквізитів, виконаних з застосуванням технічних засобів писальними приладами, які, зазвичай, використовуються для виконання рукописів.

Широкі можливості комп'ютерної техніки вже привернули увагу світу криміналу і активно використовуються злочинцями для підробки документів, судові експерти мають це